Безкраїй жаль мене в той час пройма,
Як я про ті руїни спогадаю!
О голубе, коли раптово я
Побачив ті руїни, в смерть повиті, —
Я не пізнав Батурина свого,
Що був для нас мов рай той злотосливий,
Я не пізнав країни ласок, втіх,
Що перш в ньому веселкою блищали...
І — бачив ти — я плакав, я ридав
За тих людий, що згибли в сїчі грізній...
Але-ж чи я бажав отих руїн, —
Чи я бажав недолї України? (*Обтира сльози на очех.*)

ОРЛИК.

О, певно нї... Се знають і вони, —
Ато проте на вас вину складають!

МАЗЕПА (*перебива єго з патосом*).

Я, винен, я?... А й справдї злодїй я
Що забажав оспх рабів нїкчемних
Ізпід ярма неволї зрятувать!
Так, каюсь я, помилка се велика,
(*Іронїчно.*) Але чого-ж, іще не злинув час!
Вернути ся в московський рай не пізно..
Перекажи-ж їм, Орлику, у мить
Що Гетьман їм вернутись дозволяє!..
(*Ходить схвильований по хатї.*)

ОРЛИК (*тихо*).

Сього із них нїхто не забажає.

МАЗЕПА.

Так щож тодї се ремство навісне
Обплутало бурхливим впливом люд наш?!

ОРЛИК.

Гадаю я, що се усе пусте,
Що скарги їх — то вибух єсть часовий!

МАЗЕПА (*роздумливо*).

Ох, Орлику! нїчого від людий, —
Я впевнив ся, — немає в сьвітї гірше!
Се перше зло, що йде від сивих лїт,

Що скасувать єго найпершим треба...
Ті юнаки, що перш хвалились так,
Та що в серцях бадьоростю горіли, —
Чим стали? Юрбою баб старих?
О, Боже мій, кому-ж тепер і вірить?!

(Входить джура.)

ДЖУРА.

До вас листи, вельможний пан, прийшли!

МАЗЕПА.

Листи... давай... догадуюсь я, що се!...

(Чита і гірко сьмієть ся. Джура виходить).

Ха-ха, як раз завчасні листи... *(До Орлика.)*
Се маніфест царя Петра ласкавий,
Всїх зрадників вернутись він проха
І обіця прощення й нагороди.
Що-ж, об'яви єго ласку козакам,
Бо, певно-ж, їм до свого торгу й пішки!

(Павза. Мазепа, стискаючи собі руки, каже.)

Ну й щасний час! Діждавсь старий дурний
Побачити, як справдивсь замір в нього...
Діждавсь добуть сьвятую овоч сїч, —
Побачить край, зрятований з неволї!
Чи я-ж на те плекав свої думки,
І мрій квітник блескучий та роскішний,
Щоб вичекать огуду від своїх
І ворогам офірою упасти?
О, сьвіте мій! ні, ліпш було-б менї
Не кидати перлин коштовних свиням!...

(Орлик мовчить. Потім згодом каже.)

ОРЛИК.

Вспокойте ся!... Кінчить ся все гаразд!
Не варто так завчасно хвилюватись!

МАЗЕПА *(заспокоївшись)*

Нічого вже... минула мить важка?
Тепер я знов, як перше, супокійний...
Скажи-ж менї, чи з дїлом ти прийшов,
Чи так, — мене одвідать перебендю!

ОРЛИК.

Одвідати, хоч справу маю теж...
Ви чулисьте, що Карл замислив сїчу?
Так от мене й послала старшина,
Щоб висловить із ним свою незгоду,
Бо в час такий, коли в знесилї все,
Петрові дать рішучу грізну сїчу, —
Се — затоптать звитяжний стяг повік
І всїм себе віддати на погибель!

МАЗЕПА (*здивовано.*)

Король Карло бажає сїчу дать?
Не може буть, — я сам се вперше чую!
Чи певна-ж вість, що ти менї приніс?

ОРЛИК.

Як я сиджу у вас перед очима.

МАЗЕПА.

Се що-ж таке! В той час, як ремство скрізь,
І в козаках погаснув пал завзяття,
Бажає він криваву сїчу дать, —
Не може буть! Сьому — я сам препона!
(Ходить по салї.)

ОРЛИК.

Що-ж відказать на запит старшини?

МАЗЕПА.

Скажи, що я про Карловий замір
Від тебе вперш сьогодня лиш почув,
Але коли мене позвуть на раду,
То замір той зламаю я у пень!

ОРЛИК.

Се радісно!... Зрадіє все козацтво,
Бо ваша річ їм душі піднесе
І сьвітлом їх мов з вирія осяє!
Спасибі вам!

ДЖУРА (*входючи*).

Пресьвітлий пане наш!
Від короля посол вас хоче бачить..

МАЗЕПА.

Проси сюди!

ОРЛИК.

Так я вже можу йти?

МАЗЕПА.

Ні, почекай, — почуєш, що нам скажуть...

ЧЕТВЕРТА ЯВА.

(Ті-ж і шведський офіцер.)

ОФІЦЕР *(вклоняючись).*

Чолом мій вам, Гетьмане найясний;
Вам шле привіт і наш король велебний!

МАЗЕПА.

Спасибі вам і пану королю.

ОФІЦЕР.

Від короля до вас супліка, пане!

МАЗЕПА.

Подайте ню! Вам звісно, що в пій є?

ОФІЦЕР (*кива головою.*)

Прохає Вас, яснїший пан-король
Прийти сю-ж мить на раду військовую,
Бо він бажа останню січу дать!

МАЗЕПА (*читаючи лист*).

Правдиво, так... *(Повисивши тон.)* Але скажіть менї ви,
Чим пан король сьогодня забажав
Вступить в лиху та нагубную січу?

ОФІЦЕР.

Гадає він, що може зруйнувать
Петрову міць, — лиху для нас препону,
Що почина хитати шведський стяг,
Той стяг, що скрізь в побіднім сяйві маяв!

МАЗЕПА.

Дивуюсь я... Не вже-ж ваш пан-король
Не зна того, що може все розбити —
І замір наш і мрії золоті,

Що у душі звитяжців запалились?
Довідайтесь, що в ремстві війско все...

ОФІЦЕР.

Що чую я? Не вже се може бути?
У нас повки і сьвіжі і міцні
І прагнуть всї почути гасло бою,
Щоб у крові ворожій руки вмить!

МАЗЕПА.

Ви мислите? Так се помилка гостра...
Але ходім! нас, певно, рада жде,
От там про все докладно поміркуєм... *(До Орлика).*
А ти хутчій старшин сюди поклич,
Бо, конче, я верну до себе швидко,
І певно, в них потребність буду мать... *(Всї виходять.)*

ПЯТА ЯВА.

ДЖУРА *(входючи).*

От метушня! І так, кажу, що дня,
Один іде, приходить другий зараз —
А ти ввесь час сиди та позїхай,
Бо ти собі до справ усяких зайвий...
Ну, хай — хіба і я вже не дождусь,
Коли Гетьман Вкраїну опанує
І, мов король, у роскоші пірне.
Тодї уже і я добра зазнаю,
В полковники гляди ще попаду.
А там, о там і Гетьманство всьміхнеть ся,
І булава засяє у руцї.
Ой лишечко, аж серденько зомлїє,
Як я себе Гетьманом уявлю...
Сиджу собі я в срібному креселку,
А тут посли вклоняють ся менї...
Я-ж все мовчу, — і тільки пальцем кив,
І тільки морг потрошечку бровами,
Та слухаю промови від послів,
Що від царів та королїв дістались...
Чудесна річ!...

(Входить старшина.)

ШЕСТА ЯВА.

(*Джура і старшини.*)

1-й СТАРШИНА *(до джури).*

Що, дома пан Гетьман!

ДЖУРА *(здрігнувшись).*

Нема єго.. Пішов кудись-то зараз.

(*Входить багато старшин.*)

2-й СТАРШИНА.

І не прийшов?

3-й СТАРШИНА.

Коли-ж він має буть?

ДЖУРА.

Не відаю, — він не сказав нічого!

4-й СТАРШИНА.

Посидимо, — не шкода почекать.

5-й СТАРШИНА.

А іменно, — він кликав нас не марно.

6-й СТАРШИНА.

Цікаво знать, чого яснїший пан
Покликав нас всїх разом, одночасно...

ДЖУРА.

А вас хіба поскликував він сам!

7-ий СТАРШИНА.

Не бач хіба? Чого-б самі прийшлисьмо!

8-й СТАРШИНА.

А знаєте, що я, пани скажу,
Що се на нас розсердивсь, видко, Гетьман
За те, що перш ми скарги на Карла
Із Орликом єму переказали.

1-й СТАРШИНА.

Не може буть, — адже-ж пан сам ти чув,
Від Орлика, що Гетьман наш не відав
Про заміри бундючного Карла
І що він сам замірів тих не хвалить!

2-й СТАРШИНА.

Конешне так, хоч може і лайне
Та за друге, але за скарги, де там! *(Входить Орлик.)*

СЕМА ЯВА.

ОРЛИК.

Отсе люблю!... Ну просто мить у мить.
Але чи всї вібралистесь, панове?

3-й СТАРШИНА.

А як же нї! Ти мовив — ми й прийшли!
Хоча чого — не відаєм і доси.

ОРЛИК.

Я відаю теж саме, що і ви!
Хоча про-те сказать на здогад можу,
У чому річ. Король ще при менї
До Гетьмана прислав гонця з проханням
Явити ся до спільних їхних рад,
Бо здїйснилось, про що лиш чутка йшла, —
Що січу дать король таки наваживсь.

(Старшини схоплюють ся з місця.)

4-й СТАРШИНА.

Чи може-ж буть!

5-й СТАРШИНА.

Сього вже я не ждав!

6-й СТАРШИНА.

Нї, здїйснення не буде справі хибній!
Чи видано-ж, щоб втомлених борців,
Мов баранів, присуджених до вбою,
Вели на смерть, не запитавши їх!
Сьому ми всї противити ся мусим!

7-й СТАРШИНА.

Правдива річ! Чинити так не слїд,
Ми не раби, прибиті у кормизї,
Ми волею згодовані борцї,
І нашу хить топтати не дозволим!

ОРЛИК *(з усьмішкою)*.

Вгамуйте ся, — аж перш промовив вам,
Що й Гетьман сам противить ся Карлові

І, як здола, перекона єго,
Щоб не робив він пагубного кроку!

8-й СТАРШИНА.

Чи й справді-ж так!

ОРЛИК.

Що-ж, стану я брехать?
В сьому мене не дорікнуть ніколи!
А нарікать на Гетьмана вам гріх.

1-й СТАРШИНА.

Чим винні-ж ми, що ми цілком не знаєм,
Що Гетьман наш в думках собі гада?
До нас ідуть чутки лихі про нього,
А він собі ні пари з уст, — так що-ж,
Не вже-ж пак ми спокійні бути можем,
Коли без нас звершають наш талан!

2-й СТАРШИНА.

Та й го сказать, що в гріх та в злу біду
Не зглянеш ся; коли й упасти вспієш!

ОРЛИК.

Гаразд се все! Лиш теє не гаразд,
Що Гетьман наш усяке нездоволля
До серця більш, ніж варто се, прийма.
І ваша та заява до Гетьмана,
Що ви єму просилисьте сказать,
Лягла єму важким на серце жорном!

3-й СТАРШИНА.

Ми-ж винні чим, — ти, Орлику, зміркуй!
І в нас пак теж душа у тілї людська,
І ми-ж в душі умієм біль почуть,
І нас ірвуть кріваві скарги й муки...
Ти-ж знаєш те-ж, що ми всього зреклись,
Ми любе все для правди загубили,
Родину й дім і вільнії степи,
Все віддали, і що-ж за се стріваєм:
І скрут і зло й непевність в добрий час
І ляк слїпий за прийшлую погибель.
Так розміркуй, чи справедливо те,
Що мусим ми щось лїпше вимагати?